

Kaupunginkanslia
helsinki.kirjaamo@hel.fi
Talous- ja suunnitteluosasto
Asunto-ohjelmapäällikkö Mari Randell
Mari.Randell@hel.fi

Kyseessä on Helsingin kaupungin vammaisneuvoston työvaliokunnan hyväksymän asiakirjan allekirjoittamaton sähköinen versio.

Viite: HEL 2019-012950

Asia: Vammaisneuvoston lausunto Asumisen ja siihen liittyvän maankäytön toteutusohjelman 2020 -luonnoksesta

Vammaisneuvosto kiittää mahdollisuudesta osallistua asumisen ja siihen liittyvän maankäytön toteutusohjelman 2020 valmisteluun antamalla lausunto ohjelmaluonnoksesta. Kaupunki vastaa ja varautuu maankäytön, kaavoituksen, asuntopoliittikan sekä olemassa olevan rakennuskannan avulla myös eri tavoin liikkumis- ja toimimiehteisten sekä ikääntyneiden kaupunkilaisten monipuolisiin asumistarpeisiin.

Vammaisneuvosto pitää asumisen toteutusohjelman asuntopoliittisia tavoitteita, kuten segregaaion ehkäisemistä sekä monipuolisen asuntotuotannon laadun turvaamista hyvinä. Hallinta- ja rahoitusmuotojen monipuolisuudessa on tärkeää turvata kohtuhintainen asuminen Helsingissä. Kaupungin tasapainoinen kehittäminen ja uudistaminen on keskeinen tavoite. Vammaisneuvosto pitää tärkeänä, että kaupunkikonsernin omistama Helsingin kaupungin asunnot vastaa myös erilaisia asumistarpeita omaavien vammaisten kaupunkilaisten asuntojen kysyntään.

Tämän lisäksi vammaisneuvosto lausuu eri tavoin vammaisten kaupunkilaisten asumistarpeiden näkökulmasta toteuttamisohjelman luonnokseen seuraavaa:

Asumisen esteettömyys ja saavutettavuus näkyviin ohjelmassa

Kaupungin asuntopoliittikkaa ja maankäyttöä ohjaavat monet viralliset säädökset, kuten kansalliset ja kansainväliset ihmisoikeussopimukset, rakentamislainsäädäntö sekä esteettömyysmääräykset. Tämän vuoksi Helsingin kaupungin asumisen ja siihen liittyvän maankäytön toteutusohjelmassa 2020 tulee selkeästi ja läpi-leikkaavasti näkyä, että kaikessa asumiseen liittyvässä uudisrakentamisessa sekä erityisesti kohteiden peruskorjauksissa toteutetaan asumisympäristön esteettömyyttä ja saavutettavuutta kaikkien käyttäjien kannalta. Eri tavoin liikkumista tai toimimiehteiset kaupunkilaiset ovat täysivaltaisia kuntalaisia; he ja heidän läheisensä asuvat kaikilla kaupungin asuinalueilla. Erityisesti heille asumisen ja sen ympäristön esteettömyys ja saavutettavuus ovat yhdenvertaisen elämän ja arjen perusedellytyksiä.

On tärkeää, että kaupunki toteuttaa omassa vuokra-, asumisoikeus- ja hitas-asuntotuotannossa yhtenäiset, korkeat esteettömyyden tavoitteet. Kaupungin tulee kerrostalojen lisäksi asettaa esteettömyysvaatimuksia myös kaupungin rakennuttamille ja hallinnoimille pientalojen asunnoille ja niiden ympäristöille.

Erityisryhmien asumisesta kohti tukea tarvitsevien yksilöllistä asumista

YK:n vammaisten oikeuksien sopimuksen mukaan liikkumis- ja toimimisesteisillä ihmisillä tulee olla oikeus valita asuinpaikkansa. Sopimuksen 19 artiklan mukaan vammaisilla henkilöillä on yhdenvertainen oikeus elää yhteisössä, jossa heillä on muiden kanssa yhdenvertaiset valinnanmahdollisuudet. Kaupungin tulee varmistaa, että vammaisilla henkilöillä on mahdollisuus valita asuinpaikkansa sekä se, missä ja kenen kanssa he asuvat, eivätkä he ole velvoitettuja käyttämään tiettyä asuinjärjestelyä.

Helsingin kaupungin asunnoilla on pitkäjänteinen, hyvä yhteistyö sosiaali- ja terveystoimialan vammaisten asumispalvelujen kanssa. Yhteistyössä kaupunki pystyy toteuttamaan palvelu- ja tuettua asumista monille tukea tarvitseville vammaisille kaupunkilaisille. Ryhmäperustaisten asumisyksikköjen lisäksi vammaisten kaupunkilaisten asumiseen tarvitaan löytää lisää vaihtoehtoja sekä yksilöllisiä että yhteisöllisiä asumisen ratkaisuja. Asumisen ratkaisujen tulee tarjota yksilöllisiä vaihtoehtoja myös mielenterveyskuntoutujien tuettuun asumiseen.

Vammaisneuvosto nostaa esiin erityisesti autismin kirjon nuorten asumiseen tarvittavien ratkaisujen puutteen. Asuntopolitiikan keinoilla on tuettava nuorten itsenäistymistä; ikääntyvien vanhempien ja omaisten hoivan varassa elävien nuorten kotoa pois muuttamista tuetun asumisen palveluihin. Kaupungin on selvitettävä mahdollisuudet, onko kaupungin asunto- ja maankäyttöpolitiikalla keinoja muuttaa esimerkiksi tyhjiä toimistotiloja asunnoiksi tai luovuttaa tontteja autismin kirjon nuorten asumisen palvelutuottajien käyttöön.

Koronaepidemia on lisännyt kehitysvammaisten ihmisten ryhmäkotien ja muiden asumisyksiköiden turvallisuusvaatimuksia, jotta kaikki asumiseen liittyvä toiminta pystytään suorittamaan tartunnoilta turvallisesti ja hygieenisesti. Asumisen suunnittelussa, ohjeistuksessa ja varustelussa tulee huomioida rakenteelliset, asenteelliset ja yleiseen tietoisuuteen liittyvät tekijät, jotta asumisessa voidaan toteuttaa esimerkiksi pandemia- tai epidemiatilanteiden aikaiset turvatoimet.

Etukäteen ja järjestelmällisesti tulee varautua ja varmistaa, että kriisi-, hätä- ja onnettomuustilanteissa vammaisten ihmisten turvallisuus asumisessa toteutuu. Erityisryhmien yksilöllisessä asumisessa tulee ottaa käyttöön pysyviä ratkaisuja erilaisia tilanteita varten, kuten miten huomioidaan sähköjen loppuminen sekä kuinka erilaisten asukkaiden kanssa varaudutaan hätä- ja kriisitilanteisiin.

Hätäpoistumisteiden ja väestönsuojien tulee olla esteettömästi kaikkien käytössä. Kaikilla tulee olla mahdollisuus itse tehdä hälytys sekä mahdollisuus ottaa onnettomuus- tai hätätilannetta koskeva tieto vastaan yksilöllisesti, monikanavaisesti niin, että tietoa saavat myös kaupunkilaiset, joilla on kuulemisen, näkemisen, ymmärtämisen tai muut toimintakyvyn rajoite tai vamma.

Esteettömyys kaupungin hallinnoimien asuintalojen peruskorjausten kehittämiskohteeksi

Helsingin asuntotuotannon tulee toteuttaa kiinteistöjensä yhteisten tilojen, sisäänkäyntien (kuten oven avaus, ulkoporras/luiska) ja piha-alueiden esteettömyyskartoitukset ja systematisoida esteettömyyspuutteiden korjaus muutenkin kuin peruskorjausten yhteydessä. Yleisten tilojen esteettömyydestä hyötyvät monet asukkaat sekä talossa vierailevat henkilöt. Nykyisin, jos perusparannusremonttia ei ole tiedossa, esteitä ei ole lähdetty korjaamaan.

Yleisten tilojen esteiden poisto ei onnistu aina myöskään vammaispalvelulain perusteella toteutettavan asiakaskohtaisen, yksilöllisten asunnon asunnonmuutostöiden yhteydessä. Kaupungin eri toimijoiden roolit ja vastuut esteettömyyden edistämisen suhteen tulee määritellä nykyistä selkeämmin.

Esteetön liikkuminen mahdollistaa esteetöntä kotona asumista

Edelleen noin 147 000 helsinkiläistä asuu kerrostaloissa, joissa ei ole hissejä. Yli 65-vuotiaista helsinkiläisistä joka viides (noin 22 000) asuu hissittömissä kerrostaloissa. Helsingissä on useita asuinalueita, joissa hissittömissä kerrostaloissa asuvista asukkaista 20-27 prosenttia on ikääntyneitä kaupunkilaisia.

Helsingin hissiprojekti on tehnyt tärkeää työtä 20 vuoden ajan jälkiasennushissien rakentamiseksi. Vammaisneuvosto pitää tärkeänä, että kaupungin tukee edelleen omalla 10 prosentin avustuksella jälkiasennushissien rakentamista ARA-tuen lisäksi. Esteettömyyden kustannuksista ei saa aiheutua asumiselle ja taloyhtiöille liian suurta taloudellista rasitetta.

Väestön ikääntyessä apuvälineitä asumisessaan ja liikkumisessaan käyttävien kaupunkilaisten määrä tulee nykyisestäään kasvamaan. Asunnot, erityisesti yksiöt ja niiden lähiympäristö, eivät saa olla liian pieniä, vaan asunnoissa on varattava tilaa myös asukkaiden eri liikkumisen apuvälineiden käyttämiseen sekä säilyttämiseen.

Asuntosuunnittelun tulee, osana kaupunkilaisten pyöräilyn edistämistä ja pyörien säilytystilojen suunnittelua, varmistaa myös erilaisten liikkumisen apuvälineiden turvallinen säilyttäminen. Niin vuokra-, asumisoikeus- kuin Hitas-kohteissa on varattava tilaa myös liikkumisen apuvälineiden säilyttämiseen. Sähköisille apuvälineille tarvitaan myös latausmahdollisuus. Taloyhtiöiden tulee mahdollistaa asukkaan sähkömopon turvallinen säilyttäminen tarvittaessa talon pyörävarastossa tai lastenvaunuvarastossa.

Esimerkiksi asuntojen pysäköintialueiden erilaiset puomiratkaisut eivät saa estää asukkaan hakua asunnon sisäänkäynniltä. Kaupungin tulee tontinluovutus- ja maanvuokrausehdoissa varmistaa, että kiinteistö- ja myös pysäköintiyhtiöt toteuttavat osaltaan esteetömän pääsyn talojen piha-alueille kuljetuspalvelujen ja saattoliikenteen autoille.

Oman auton käyttö kompensoi monen liikkumis- ja toimimisesteisen ihmisen yhdenvertaisuutta sosiaalisessa ja yhteiskunnallisessa osallistumisessa, silloin kun julkisten liikennevälineiden käyttäminen on vaikeaa. On tärkeää, että asuntojen

lähellä on varattu liikkumisesteisten autopaikkoja ja muita pysäköintipaikkoja. Asuntopoliittinen tavoite vähentää asuntorakentamisessa pysäköintipaikkoja ei saa vaikeuttaa liikkumis- ja toimimisesteisten ihmisten mahdollisuutta liikkua omalla autolla.

Kaupungin tulee ilmoittaa omistamiensa asuinkiinteistöjen sekä katualueiden esteettömien autopaikkojen sijaintitiedot palvelukartalla.

Asumisen neuvontaan myös esteettömyysneuvontaa

Kaupungin asuntokannassa ei ole vielä riittävästi esteettömiä asuntoja. Stadin asuntojen tulee tiedottaa kaupunkilaisille ja eri toimialoille aktiivisesti kaupungin omista esteettömistä asunnoista, myös lyhytaikaisesti tai tilapäisesti tarjolla olevista esteettömistä asumisen vaihtoehdoista. Erityisesti vammais- palvelujen sosiaalityöntekijät tarvitsevat toimivan yhteistyökäytännön asuntopalvelujen kanssa, jotta he saavat helposti tarvitsemansa tiedon Stadin asuntojen kautta löytyvistä esteettömistä asunnoista vammaisten asiakkaiden käyttöön.

Vammaisneuvosto katsoo, että kaupungin asuntoneuvontaa tulee kehittää ja laajentaa niin, että sieltä saa neuvontaa myös asumisen esteellisyysongelmiin. Asumisen esteettömyysneuvontaa tulisi antaa kaupungin alueella asuville kaupunkilaisille. Neuvontaa asukkaat tarvitsevat asunnon muutostöiden lisäksi silloin, kun yksityisen taloyhtiön sisäänkäynnin esteettömyyden toteuttaminen edellyttää yhteyttä kaupungin maankäytön ja katutilan suunnitteluun.

Kaupungin tulee isona asuntotuottajana ja rakennuttajana ohjata asuntojen peruskorjauskäytäntöjen kehittämistä niin, ettei esimerkiksi putkiremontin yhteydessä kylpyhuoneen lattia nouse tarpeettomasti ja estä apuvälineen avulla asunnossa liikkumista. Tai että hissiremontin yhteydessä hissien koko ei entisestään pienene. Kaupungin asumisen esteettömyysneuvonnan tulisi tehdä yhteistyötä Vanhustyön keskusliiton korjausneuvonnan kanssa.

Kehittämistarpeita asunnon muutostöiden ja ARA:n esteettömyyskorjausten avustuskäytännöissä

Kaupunkilaiset, joilla on tai elämän varrella tulee erilaisia liikkumisen ja toimintakyvyn rajoitteita ja vammoja, asuvat ja toimivat kuten muutkin kaupunkilaiset. He asuvat missä päin kaupunkia tahansa ja heidän tarvitsemansa asumisen esteettömyyden ja saavutettavuuden toimivuus ja toimimattomuus tulee näkyväksi tavanomaisessa asumisessa, erityisesti vanhassa ja esteellisessä asuntokannassa.

Vuonna 2019 toteutettiin Helsingissä 467 kpl vammaispalvelulain mukaista asunnon muutostyötä. Vammaispalvelulain perusteella tehtävien yksilöllisen asunnon muutostöiden toteuttamisen monipolvista prosessia tulee koordinoita, kehittää ja nopeuttaa toimialojen yhteistyönä. On kohtuutonta, jos vammautuneen asiakkaan pitää odottaa kuukausia sairaalan vuodeosastolla esteettömään kotiin pääsemistä. Nurinkurista on myös se, että yksilöllisiä asunnon muutostöitä

puretaan ja ennallistetaan asukkaan pois muuttaessa, vaikka toisaalla on puutetta esteettömistä asumisen vaihtoehdoista.

Monipolvisessa asunnon muutostyön prosessissa tarvitaan monen eri toimialan ammattilaisten asiantuntemusta. Asukkaan esittämän tarpeen lisäksi prosessissa tarvitaan sote-toimialan toimintaterapeutin tai fysioterapeutin arvio ja lausunto asiakkaan toiminnallisista rajoitteista, kaupunkiympäristön teknisen isännöitsijän tekemä toteuttamissuunnitelma, yksityisen palveluntuottajan tarjous ja toteutus sekä vammaispalvelujen sosiaalityöntekijän arvio ja päätös asiakkaan toimintakyvyn edellyttämistä välttämättömistä muutostöistä sekä taloudelliset arvioinnit ja päätökset.

Kaupungin tulee neuvoa kaupunkilaisia asunnon muutostöiden toteuttamisessa sekä tiedottaa vammaisten ja iäkkäiden henkilöiden mahdollisuudesta hakea esteettömyysavustusta asumisen rahoitus ja kehittämisskeskukselta (ARA). Asuntojen esteettömyyskorjausten tulee kohdistua varsinaisten asuntojen lisäksi myös asuintalon sisäänkäynteihin ja yleisiin tiloihin.

Vammaispalvelulain mukaisen asunnon muutostöiden sekä ARA:n vammaisten henkilöiden kotien korjausavustusten hakemiset ovat asiakkaille monipolvisia prosesseja, joiden organisoinnissa ja toteutuksessa on ongelmia lähes kaikissa Suomen kaupungissa ja kunnissa. Asunnon muutostöiden ja korjausavustusten rahoittamisen, neuvonnan ja hallinnoinnin kehittämiseen tarvitaan kaupunkia laajempaa kehittämisotetta. Helsingin tulee olla aloitteellinen asian edistämässä ja ottaa vammaisten ihmisten asunnon muutostöiden ja asuntojen esteettömyyskorjausten kehittämistarpeet esiin kaupungin edunvalvonnassa ympäristöministeriön, ARA:n sekä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa.

Vammaisneuvosto edellyttää, että vammaisneuvoston saa tietoa, miten vammaisneuvoston edellä esitetyt näkemykset huomioidaan asumisen ja siihen liittyvän maankäytön lopullisessa toteuttamisohjelmassa 2020. Vammaisneuvosto osallistuu mielellään asumisen ohjelman toteutumisen seurantaan.

Helsingissä, 29.9.2020

Helsingin vammaisneuvosto

Justus Mollberg
puheenjohtaja

Tiina Lappalainen
sihteeri, vammaisasiamies